

Asia: VN/34692/2024

Lausuntopyyntö toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta

Lausunnonantajan lausunto

Velvoitteeseen ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi, velvoitteeseen hakea ensisijaista etuutta ja perusosan alentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Sekä toimeentulotuella että työmarkkinatuella on merkittävä määrä henkilöitä, joiden pitäisi olla työkyvyttömyyseläkkeen tai jonkin vastaavan etuuden piirissä ja joilla ei tämänhetkisessä tilanteessaan ole tosiasiallisia edellytyksiä kokopäivätyön tekemiseen. Toimeentulotuella olevia asiakkaita, jotka eivät pysty tämänhetkisessä tilanteessaan vastaanottamaan työtä ohjataan kuitenkin aktiivisesti ilmoittautumaan työnhakijaksi. Tämä työllistää työnantajia turhilla työhakemuksilla, työvoimaviranomaisia ylimääräisellä työllä ja lisää byrokratiaa, mutta ei luo työpaikkoja tai paranna työnhakuun velvoitettujen työkykyisyyttä.

Jos ajatellaan, että yhteiskunnassamme löytyy henkilöitä, joilla on riittävä toimintakyky koko-aikatyön vastaanottamiseen ja tekemiseen, heillä on todennäköisesti edellytyksiä myös työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautumiseen ja työvoimaviranomaisen vaatimusten noudattamiseen. Ehdotetut toimet työnhaun tai muun ensisijaisen etuuden hakemisen velvoittavuuden vahvistamisesta sekä mahdollisesta perusosan alentamisesta ei tule koskemaan potentiaalisesti kokopäivätyöhön kykeneviä henkilöitä. Sen sijaan suunnitellut uudistukset tulevat osumaan niihin muutoinkin haavoittuvimmassa asemassa oleviin henkilöihin, joilla ei ole tällä hetkellä edellytyksiä työllistyä eikä riittävää toimintakykyä ensisijaisen etuuden voimassapitoon.

Uudistuksessa velvoite ilmoittautua työttömäksi koko-aikatyön hakijaksi, koskisi myös henkilöitä, jotka lääkäri on arvioinut työkyvyttömäksi tai jotka eivät elämänhallinnallisten haasteidensa takia ole tällä hetkellä tosiasiallisesti työkykyisiä, mutta joita ei ole todettu työttömyysturvalaissa tarkoitetulla tavalla työkyvyttömäksi. Muutoksella pyritään saamaan henkilö työvoimaviranomaisen toimenpiteiden piiriin ja ensisijaiselle etuudelle. Asunnottomuustyössä kohtaamme henkilöitä, jotka eivät esimerkiksi merkittävän päihdesairauden tai elämänhallinnallisten haasteidensa vuoksi pääse eläkkeelle tai kykene käymään raskasta työkyvyttömyyseläke prosessia läpi. Työvoimaviranomaisilla ei kuitenkaan ole tarjota vastaavassa tilanteessa oleville henkilöille soveltuvia palveluita. Asunnottomuustyössä kohtaamme merkittävässä määrin henkilöitä, joille kuntouttavaan

työtoimintaan osallistumisen kynnys on asetettu aivan liian korkealle, ja jotka tarvitsevat matalamman kynnyksen sosiaalista kuntoutusta tai osallisuutta ja kuntoutumista tukevaa matalan kynnyksen toimintaa kyetäkseen myöhemmin osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan.

Tavoitetta tukeman tarvitaan joko matalamman kynnyksen aktivoivaa ja kuntouttavaa toimintaa, jossa virheistä ei seuraa suoraan sanktioita tai sitten merkittävästi suurempi osa tosiasiallisesti kuntouttavaan työtoimintaan kykenemättömistä (saati sitten kokoaikatyöhön kykenemättömistä) henkilöistä pitää saada kevyemmällä prosessilla väliaikaisesti työkyvyttömyyseläkkeelle.

Mikäli työvoimaviranomaisen palveluiden kynnystä ei merkittävässä määrin alenneta ja siihen liittyviä sanktio käytänteitä poisteta, ei uudistus tuo heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ensisijaisten etuuksien piiriin tai mahdollista heidän osallistumistaan työvoimapalveluihin vaan ainoastaan leikkaa heidän etuuksiaan. Suunniteltu uudistus koskien velvoittavuutta ja perusosan alentamista syventää edelleen niiden ihmisten köyhyyttä, joilla on heikoimmat edellytyksen parantaa omaa sosioekonomista asemaansa tai taloudellista tilannettaan.

Perusosan alentaminen ei aktivoi, vaan syrjäyttää ja joissakin tilanteissa saa ihmisen etsimään elämän perusedellytyksiä turvaavaa toimeentuloa rikollisin keinoin.

Perusosan suuruuteen liittyvä lausuntopalaute:

17,80 euroa, 3 %, joka esitetään leikattavaksi yksinasuvalta, on merkittävä raha pienituloiselle. Perusosan alennus 50 % tarkoittaa yksinelävältä 296,78 € kuukaudessa. Lakiluonnoksessa todetaan, että perusosaa ei alennettaisi, jos alentamisen arvioitaisiin vaarantavan toimeentulotukea saavan kotitalouden ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon tai muuten olevan kohtuutonta. Viimesijaisen etuuden puolitus vaarantaa kiistatta vaarantaa toimeentulon ja jokaisen toimeentulotukea saavan henkilön kohdalla. On vaikea kuvitella tilannetta, jossa koko kotitalouden tulot ja varallisuuden huomioivan viimesijaisen etuuden alentaminen ei vaarantaisi toimeentuloa tai olisi kohtuutonta.

Kenelle esitetyn kaltaisessa tilanteessa harkintavalta tilanteen kohtuuttomuudesta kuuluisi? Olisiko Kela tilanteessa taho, joka tekisi yksilökohtaisen harkinnan jokaisen toimeentulotukea saavan kotitalouden kohdalla, joka ei ole pystynyt vastaamaan työvoimaviranomaisen asettamiin velvoitteisiin? Uudistus lisäisi byrokratiaa, heikentäisi ennen kaikkea vaikeimmin työllistettävien henkilöiden toimeentuloa, kuitenkin lisäämättä heidän mahdollisuuksiaan sijoittua työmarkkinoille.

Toimeentulotuen perusosan laskeminen ei tuo kansantaloudellisesti merkittäviä säästöjä, mutta sen merkitys yksittäiselle toimeentulotuen saajalle on suuri. Suomi on saanut jo kolme kertaa Euroopan neuvostolta moitteen liian alhaisesta perusturvan tasosta ja nyt suunnitteilla oleva uudistus vie tätä kehitystä väärään suuntaan.

Toimeentulotuen perusosan alentaminen vaikuttaa vielä vähemmän työvoiman saatavuuteen tai työllisten määrään kuin ensisijaisten etuuksien velvoittavuuden lisääminen. Toimeentulotuen perusosan alentaminen on yksinomaan leikkaus kaikista heikoimmassa ja haavoittuvimmassa taloudellisessa tilanteessa olevilta kansalaisilta.

Tiedon saamiseen ja luovuttamiseen liittyvä lausuntopalaute:

-

Kunnan rahoitusosuuden lisäämiseen liittyvä lausuntopalaute:

Hyvinvointialueiden heikon taloudellisen tilanteen vuoksi kunnan rahoitusosuuden lisääminen on omiaan luomaan sosiaalityöntekijöille painetta ensisijaisten etuuksien kuten työmarkkinatuen voimaan saattamiseen myös sellaisten toimeentulotuen saajien osalta, joilla ei ole tosiasiallisia edellytyksiä työllistyä. Koska hyvinvointialueiden rahoitus on yleiskatteellista, lisää tämä hyvinvointialueiden niukoissa resursseissa painetta säästää toimeentulotukimenoissa. Samanaikaisesti esitys kuitenkin saattaa lisätä myös hyvinvointialueiden painetta saattaa toimeentulotuella olevat asiakkaat ensisijaisten etuuksien piiriin ja luoda palveluita ja rakenteita, jotka mahdollistavat ensisijaisten etuuksien voimassaolon. Tämä kuitenkin vaatisi työvoimaviranomaisen palveluihin osallistumisen kynnysten madaltamista sekä kevyempää menettelyä työkyvyttömyyseläkkeen hakemiseen ja saamiseen.

Asumismenojen tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Lähtökohtaisesti asumismenojen maksu suoraan vuokranantajalle vähentää vuokravelka tilanteita ja ehkäisee häätöjä. Samanaikaisesti automaattinen tuen maksu vuokranantajalle saattaa heikentää toimeentulotukea saavan asiakkaan edellytyksiä myöhempään itsenäisen vuokranmaksuun tai hämärtää vastuuta vuokran maksusta. Järjestelmän pitäisi mahdollistaa harkinnalla myös itsenäinen vuokranmaksu henkilöille, joiden vuokravakuus on maksettu toimeentulotuesta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

-

Muu lausuntopalaute:

Merkittävä määrä pitkäaikaisasunnottomista, asunnottomuutta kokeneista tai eriasteisista päihde- ja/tai mielenterveyden sairauksien kanssa elävistä ihmisistä kuuluu vaikeasti työllistettäviä henkilöiden ryhmään. Tämä asiakasryhmä tarvitsee runsaasti tukea sekä nykyisen toimintakykynsä ylläpitoon että mahdolliseen laajempaan yhteiskunnallisen osallisuuteen tai parhaassa tapauksessa jopa työllistymiseen.

Nykyisen työllisyyspalveluista esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan kynnys on monelle erittäin haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen kohdalla aivan liian korkea. Moni asunnottomuustyön kentällä toimiva organisaatio on pyrkinyt osallistamaan asukkaita/ palvelun käyttäjiä pienellä palkkiolla pieniin arjen askareisiin, kuten esimerkiksi yksiköiden ympäristön siivoamiseen. Pienet osallisuutta tukevat arjen tehtävät paitsi tukevat yksiköiden työntekijöiden ja asiakkaiden välistä suhdetta, myös rauhoittavat yksiköiden arkea sekä niiden lähialueita. Lisäksi tehtävät tarjoavat

asukkaille mahdollisuuden osallisuutta tukevaan matalan kynnyksen kuntoutukseen ja muutamaa ylimääräiseen euroon. Mikäli lakiuudistuksella viedään toimeentulotukiasiakkailta vähäisiksi katsottavien tulojen ja avustusten etuoikeus, tulee tämä vaikuttamaan merkittävästi asunnottomuuspalveluiden asiakkaiden osallisuuden ja kuntoutumisen tukemiseen palveluiden arjessa. Lisäksi uudistus voi lisätä yksiköiden ja niiden lähialueiden rauhattomuutta.

Vaikka esitysluonnoksessa lapsiin kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia on tarkoituksella pyritty ehkäisemään, kohdistuu lapsiperheisiin kuitenkin negatiivisia vaikutuksia vanhempien talouteen aiheutuvien heikennysten ja niistä mahdollisesti seuraavien muiden haitallisten muutosten kautta ja ne osaltaan voisivat aiheuttaa myös lapselle hyvinvoinnin vajetta ja toimintamahdollisuuksien kapeutumista, heikentymistä tai puutetta.

Tukiin tehtävät leikkaukset sekä lisäävät painetta hyvinvointialueiden sosiaalipalveluissa että lisäävät kolmannen sektorin palveluiden kysyntää. Mikäli toimeentulotuen kokonaisuudistus menee nykyisessä muodossaan läpi, tulee valtion turvata hyvinvointialueiden ja kolmannen sektorin tuottamien palveluiden toimintaedellytykset.

Kaajakari Antti
Sininauhasäätiö sr